

ANTON SÖRLIN - FÖRFATTAREN OCH FOLKBILDAREN

av Lars Olof Persson

Folkhögskolläraren i Västerhaninge fil. lic. Anton Sörlin (1891-1961) var en av Haningebygdens mest produktiva författare. Inom Hembygds-gillet kommer vi gärna ihåg honom som initierad och välformulerad författare till många artiklar om våra traktors natur och historia: från hans artikel om Södermanlands natur i **Svenska Turistföreningens Årsbok år 1927**, till beskrivningen av **Natur och näringsliv i Haningebygden (nr 6)** 33 år senare **1960**.

Men hans största produktion gäller ett 30-tal läroböcker inom botanik, geologi och geografi. Till detta kommer flera kåserande handböcker i växtodling och trädgårdsskötsel, några reseskildringar och flera romaner. Det handlar om ett 40-årigt författarskap som inleddes med avhandlingen **Om istidens inflytande på skogarnas sammansättning (1919)** och som avslutades med en av de första resehandböckerna till svenskarnas nya turistmål **Kanarieöarna (1961)**.

Utflykten till Himalaya

- *I slutet av mars 1925 fick jag av professor Gerard De Geer ett meddelande lydande sålunda: Håll dig klar för en utflykt till Himalaya. Båten går från Antwerpen om en vecka.*

Så inleder Sörlin sin livfulla skildring av resan **Till Indienland** som utgavs två år senare i Hökerbergs Förlags bokserie **Färder och Äventyr**. Visst var det en äventyrlig och lärorik färd som den drygt 30-årige licentiaten nu fick uppleva. Tillsammans med geologen Erik Norin reste han med ångaren Japan - *"en pampig oceanslukare på nära 10 000 ton, ett inferno av slamrande lyftkranar, järnstänger, koldamm och karbidtunnor"*.

Forskningsuppdraget var att på plats och ställe undersöka om den senaste nedisningen av Himalaya var samtidig med den nordeuropeiska. Professor De Geer var en internationellt känd expert på istiden och skickade på 1920-talet ut sina yngre forskarkollegor till olika delar av världen för att kartera randmoräner och mäta lerlager.

Från Antwerpen, genom Gibraltar och Suezkanalen kommer de så småningom till Karachi. Sörlin beskriver detaljerat sina upplevelser och observationer av både natur och folkliv i de hamnar de far förbi. Det mesta är spännande och lärorikt. Men sämst tycker han om hamnstaden Port Said, denna

- *syndens och syndarnas huvudstad. I varje port, i varje passage lurar en penningsvulten arabslyngel. De som ej ligga och sova på trottoarens skuggsida, rusa som ett koppel hundar på främlingen, aggressiva ända till handgriplighet, efterhånga, klibbiga, ovettiga...*

De båda svenska forskarna tar sig vidare med järnväg till Ravalpindi vid Himalayas fot. I tjugo kapitel med romantiskt klingande rubriker som **I bergens paradys, Med spade och geologhammare över världens tak, En stad bland molnen** beskrivs bergslandskapets kultur och historia, botanik och geologi både initierat och personligt. Sörlin förmedlar nästan alltid ett strålande humör inför de stora och små upptäckter han gör. Det gäller för övrigt hela hans författarskap.

Moderna unga människor

Den självbiografiska **Stockholmsstudenter (1931)** ingår i serien **Moderna unga människor** på Bonniers förlag. Romanen har underrubriken **Skildringar ur det akademiska livet** och tillägnas Botanistklubben vid Stockholms högskola. När boken kom ut hade Sörlin hunnit fylla 40 år och var etablerad som folkhögskollärare. Skildringen av det studentikosa livet vid Stockholms högskola på 1920-talet har otvetydiga litterära och politiska ambitioner. Redan inledningen av det första kapitlet röjer de litterära ambitionerna:

- *Natten välver en mörk och stjärnsprängd himmel över staden. Gränderna ligga svarta och tysta, endast en och annan lykta kastar en sfär av ljus omkring sig, då och då blänka frontlamporna på en bil. En man kommer gående med snabba steg, det är väl någon tidningsman som vänder hem från sin nattjänstgöring, eller kanske har han varit ute i mindre viktiga ärenden. I ett gathörn stöter han ihop med en flicka på väg från nattens första kund.*

Den politiska diskussionen gäller motsättningen mellan den akademiska världen och folkbildningen, mellan djupare kunskaper och ytlig allmänbildning. Sörlins alter ego i boken, Ejnar Björk, är till att börja med en sökare som till slut kommer till insikt om att det behövs mera av "intellektuell idealism". I slutkapitlet tar romanens Ejnar Björk abrupt avsked från Stockholms fina högskolevärld och får tjänst vid en folkhögskola på landet. I brev till sin vän som går kvar i akademien vid Observatorielunden skriver han:

- *Jag trivs emellertid bra här, så bra att jag börjar tro att jag hamnat på rätt plats i livet.
Tuus
Ejnar Björk.*

Det är nog ingen tvekan om att även verklighetens Anton Sörlin hamnade på rätt plats, här på folkhögskolan ute på landet, här i Västerhaninge. Här lät han bygga sin villa Sörgården i sörmländsk herrgårdsstil och engagerade sig snart som sekreterare i Sotholms härads hembygdsförening (1938-39). Han blev sedan sekreterare i det nystartade Haninge hembygdsförening 1944 och kom att avsluta sitt arbete i gillet som ordförande samma år som han avled 1961.

Passion för öar

Men hela tiden var Sörlin en engagerad resenär på jakt efter nya upptäckter. I boken **Öar i monsunen (1956)** berättar han om sin särskilda "passion för öar". Den första passionen var barndomens Kycklingholmen i Storsjön hemma i Jämtland. Den andra var Frösön som genomforskades av den då blott 12-åriga Anton med sin portör och sin flora.

Ett par år senare gick färden till Gotland. Och forskningsresan 1925 till Himalaya hade författaren avslutat med ett långt besök på Ceylon. Men nu var det 1955 och Anton Sörlin och hans hustru Elsa planerar en ny ö att utforska. Till slut fastnar de för det då helt okända Seychellerna.

Reseskildringen därifrån som kom ut på Natur och Kultur 1956 ger enligt förlagets säljande baksidestext "Glimtar av ett fascinerande, tropiskt liv bland underliga växter, vilda och odlade, korallrevens sällsamma och färgrika djurvärld och ett folk, som ännu är glatt och nöjt med tillvaron – med andra ord, en upplevelse för en jäktad och soltörstig nordbo." Halva boken ägnar Sörlin åt små och stora iakttagelser och kommentarer under den långa båtresan som startar i Marseille och gör uppehåll i Mombasa och på Zanzibar. Det är således både en ganska underhållande – och tidstypisk – reseskildring och en noggrann beskrivning av ögruppens geografi.

"Det redbaraste patos..."

Om romanen **Ungdom** (Natur och kultur **1946**) skrev Dagens Nyheters recensent att det var "En rejäl, kunnigt skriven bok, buret av det redbaraste patos". Det måste man instämma i, särskilt när man läser den mer än 50 år efter utgivningen. Den handlar om målarens son Arvid Wredling, som växer upp i Östersund med ett ivrigt intresse för både boklig bildning och botanik. Han har lyckan att efter några år som springpojke i en bokhandel komma till folkhögskolan Åsby "som låg ett gott stycke nedåt landet". Läraren i biologi och geografi på Åsby, dr Reimer, "förklarade redan första dagen att naturen skall studeras hemma hos sig, dvs ute, och drog den bråkiga skaran elever med sig ut på långa utflykter". Dr Reimer såg till att hans elever "lärde sig konsten att se, sedan också att förstå." Liksom i **Stockholmsstudenter** tar sig huvudpersonen så småningom till högskolan, läser naturvetenskap och startar en lovande akademisk forskarkarriär, som han i sista kapitlet överger för att bli – just det! – folkhögskollärare. Eller som Sörlin nästan högtidligt formulerar det:

- ... för att som en av Minervas (dvs hantverkets beskyddarinna, artikelförf. anm.) ringe tjänare på svensk folkhögskoleungdom ympa in något av idealitet men även något av skepsis – tro och tvivel, kanske mest det senare.

Romanen **Ungdom** är så starkt självbiografisk att det nästan enbart är huvudpersonens namn som är fingerat. Det kan man konstatera utifrån Per Nilsson-Tanners **Kring press och parnass. Biografiska blad ur den jämtländska pressens och litteraturens historia**, en artikelserie som ursprungligen publicerades i Östersundsposten under 1933. Där beskrivs verklighetens Anton Sörlins karriär dittills, från *"en friskus till målarpojke i Östersund"*, via bokhandeln till studentexamen som privatist vid 26 års ålder. *"Att efter dylika krokvägar bli välbeställd licentiat vid 32 års ålder, är inte fy skam"*, skrev Nilsson-Tanner 1933.

Ett första utkast till memoarer skrev Sörlin vid 45 års ålder. På sju sidor i Heimbygdas Tidskrift Jämten 1936 berättade han i artikelform **Pojkminnen från sekelskiftets Östersund**. Där berättar han för första gången i jag-form flera händelser som senare ska återkomma i romanform. Bland annat när lille Anton och hans kompisar samlar blyhagel och öflaskor vid skjutbanan i Stadsskogen för att finansiera de eftertraktade indianboksinköpen.

Hälsning till läsaren

Läroboken **Jorden och livet** med undertiteln **Berg, slätter och hav genom årmillionerna**, (Hökerbergs Bokförlag 1954) inleds med författarens *"Hälsning till läsaren"* som förklarar syftet med boken med den tämligen ambitiösa rubriken:

- *Jorden och livet är ett omfattande ämne. Men vare sig geologien, botaniken eller zoologin kan läras enbart genom en bok: Den måste studeras ute i naturen, det gäller att begagna ögonen, att se – se! Och sedan fråga, först sin hjärna sedan boken.*

Här är det således dr Reimers ideal från romanen **Ungdom** som kommer igen. Det är också ett bildningsideal som bygger på *"intellektuell idealism"* och som Anton Sörlin förespråkar både i romanerna och i de populärvetenskapliga läroböckerna.

Sörlins karaktäristiska hälsning till läsaren lanserades redan i handboken **Händelser i växtlivet (1939)** på Kooperativa förbundets förlag. Den riktar sig till den intresserade trädgårdsodlaren. Sörlin skriver där i sin personliga stil:

- *När detta skrives, på vårvintern 1939, ligger trädgården utanför mitt Sörgårdens fönster svept i en kall, grå dimma. De gulgrå gräsmattorna synas här och var mellan snöfläckarna. Men snart börjar näringsvätskorna rinna genom rotstockarnas långa ledningar, knoppar och lökar svälla och de första snödropparna skjuta upp. Och jag ska börja mitt årligen återkommande släp och slit med en svettig och heroisk kamp med stickjärn och spruta mot ogräs, svampar och löss..*

Folkbildaren Sörlins muntra hälsning till den förmodat lika heroiska läsaren/odlaren avslutas med:

- *De som i likhet med författaren njuta av detta liv, kunna kanske ha någon glädje av detta arbete, som är avsett att vara en lättillgänglig och instruktiv skildring av sambandet mellan mark, klimat och växtlighet*

Man måste säga att Anton Sörlin var konsekvent i sitt författarskap, oavsett det gällde att skriva läroböcker eller romaner. Han baserade dem alla på sina egna upplevelser, sin egen bildningsgång och sina värderingar som forskare och lärare: först måste man ut och se, sedan lära sig *förstå*. Det gällde lika mycket om han ledde en exkursion till Gullringskärret eller en forskningsfärd till Indien. Det gällde om han så studerade all världens berg, slätter och hav genom årmillionerna eller bara ogräset, svamparna och lössen hemma i Sörgårdens trädgård.

Denna artikel är tidigare publicerad i Haninge Hembygds Gilles medlemsblad

Glimtar från Haningebygden